

Kunsiderazzjonijiet relatati mal-immaniġġar sikur tal-iġsma ta' persuni deċeduti ssuspettati jew ikkonfermati li kellhom il-COVID-19

L-għan ta' dan id-dokument

Dan id-dokument għandu l-għan li jsostni l-attivitajiet ta' ppjanar u ta' rispons għat-tnejn tas-saħħa pubblika rigward l-immaniġġar sikur tal-iġsma ta' persuni deċeduti ssuspettati jew ikkonfermati li kellhom il-COVID-19: fil-post tal-mewt, matul it-trasport, il-ħżin u t-tnejn qabel id-dfin/il-kremazzjoni, u matul id-dfin/il-kremazzjoni.

Dan id-dokument jibni fuq id-dokumenti eżistenti tal-ECDC, inklużi [valutazzjoni rapida tar-riskju: tifqigħa ta' marda tal-coronavirus ġdid – is-sitt aġġornament \[1\]](#), [rapport tekniku dwar il-prevenzjoni u l-kontroll tal-infezzjonijiet għall-COVID-19 fil-kuntesti tal-kura tas-saħħa \[2\]](#), [għid għall-ilbies u għat-tnejn tat-taqdim protettiv personali fil-kuntesti tal-kura tas-saħħa għall-indukrar ta' pazjenti ssuspettati jew ikkonfermati li għandhom il-COVID-19 \[3\]](#) u [l-għid tad-WHO dwar il-prevenzjoni u l-kontroll tal-infezzjonijiet respiratorji akuti epidemici u suxxettibbli għal pandemiji fil-kura tas-saħħa \[4\]](#).

L-udjenza fil-mira

L-awtoritajiet tas-saħħa pubblika fl-Istati Membri tal-UE/taż-ŻEE u r-Renju Unit.

Sfond

Fit-31 ta' Diċembru 2019, gie rrapportat raggruppament ta' każijiet ta' pulmonite ta' etjologija mhux magħrufa f'Wuhan, fil-Provinċja ta' Hubei, fiċ-Ċina. Fid-9 ta' Jannar 2020, is-CDC taċ-Ċina rrapporta coronavirus ġdid bħala l-aġent li kkawża din it-tifqigħa. Il-virus huwa filogenetikament fil-clade tas-SARS-CoV, u huwa msejjaħ "sindromu respiratorju akut gravi coronavirus 2" (SARS-CoV-2). Il-marda assoċjata mal-virus hija msejjaħ l-marda tal-coronavirus 2019 (COVID-19).

Rotot ta' trażmissjoni

Il-virus SARS-CoV-2, l-aġent li jikkawża l-COVID-19, huwa virus li jappartjeni għall-familja ta' *Coronaviridae* (ġeneru: *Betacoronavirus*), familja kbira ta' viruses b'invokru tal-RNA bi strand waħda u sens pożittiv.

SARS-CoV-2 gie identifikat f'kampjuni respiratorji, tar-rawt u tad-demem [5,6]. Ir-rotta ewlenija ta' trażmissjoni hija kkunsidrata li sseħħ permezz ta' qtar respiratorju kbir meħud man-nifs jew permezz tad-depożizzjoni fuq superfiċji

mukuži, iżda ġew proposti wkoll modi oħra ta' trażmissjoni (jiġifieri fl-ajru u bir-rawt-fomm). Rotta oħra implikata fit-trażmissjoni tas-SARS-CoV-2 tinkludi kuntatt ma' fomiti kkontaminati minhabba l-persistenza tal-virus fuq is-superfici [7].

Il-perjodu medju ta' inkubazzjoni huwa stmat għal bejn hamest ijiem u sitt ijiem, u jvarja minn 0 jiem sa 14-il jum [8]. Bħalissa ma hemm l-ebda trattament speċifiku jew vaċċin kontra l-COVID-19.

Skont van Doremalen et al., l-istabbiltà ambjentali tas-SARS-CoV-2 hija sa tliet sigħat wara l-aerosolizzazzjoni, sa erba sigħat fuq ir-ram, sa 24 siegħa fuq il-kartun u sa jumejn-tliet ijiem fuq il-plastik u l-azzar inossidabbli [7]. Dawn is-sejbiet huma konformi mar-riżultati miksuba għall-istabbiltà ambjentali tas-SARS-CoV-1.

Riskji speċifiċi relatati mal-immaniġġar tal-iġsma ta' persuni deċeduti ssuspettati jew ikkonfermati li kellhom il-COVID-19

S'issa m'hemm l-ebda evidenza ta' trażmissjoni ta' SARS-CoV-2 permezz tal-immaniġġar tal-iġsma ta' persuni deċeduti. Ir-riskju potenzjali ta' trażmissjoni relatat mal-immaniġġar tal-iġsma ta' persuni deċeduti ssuspettati jew ikkonfermati li kellhom il-COVID-19 huwa meqjus baxx u jista' jkun relatat ma':

- kuntatt dirett mal-fdalijiet tal-persuni jew mal-fluwidi tal-ġisem fejn ikun preżenti l-virus
- kuntatt dirett ma' fomiti kkontaminati.

Peress li s-SARS-CoV-2 vijabbli jista' jppersisti fuq is-superfici għal jiem shaħ [7], hemm il-possibbiltà li l-virus jppersisti wkoll fuq iġsma deċeduti. Għalhekk, jenħtieġ li jitnaqqas kemm jista' jkun il-kuntatt bla bżonn ma' iġsma minn dawk li ma jilbsux tagħmir protettiv personali (PPE). Jenħtieġ li dawk f'kuntatt dirett ma' każijiet deċeduti tal-COVID-19 (kemm issuspettati kif ukoll ikkonfermati) ikunu protetti mill-esponiment għall-fluwidi infettati tal-ġisem, għal oġġetti kkontaminati, jew għal superfiċji ambjentali kkontaminati oħra billi jilbsu l-PPE xieraq. Ir-rekwiżiti minimi jinkludu ingwanti u ġagaga rezistenti għall-ilma bil-komma twila.

Matul l-immaniġġar standard, ir-riskju assoċjat mat-trażmissjoni ta' qtar jew ta' aerosol mill-passaġġi tal-arja tal-persuna deċeduta huwa meqjus baxx. Min-naħa l-oħra, proċeduri li jiġġeneraw l-aerosols jew proċeduri li jistgħu jwasslu għal titjir matul l-eżaminazzjonijiet post-mortem iġorru riskju ogħla u jeħtieġu PPE xieraq (eż. protezzjoni tal-għajnejn u respiraturi b'filtru tal-wiċċ (FFP), tal-kategorija 2 jew 3 (FFP2, FFP3).

Kunsiderazzjonijiet sabiex jitnaqqas ir-riskju ta' trażmissjoni meta jiġu mmaniġġati iġsma ta' persuni deċeduti ssuspettati jew ikkonfermati li kellhom il-COVID-19

Miżuri amministrattivi

- Stabbilixxi pjan ta' tnejn għall-immaniġġar tal-iġsma mejtin ta' każijiet issuspettati jew ikkonfermati li kellhom il-COVID-19, li jindirizza l-aċċess għal persunal imħarreġ b'mod adegwat, it-trasport, it-tagħmir u l-istrutturi fiżiċi meħtieġa għall-ħżin tal-iġsma u għat-twettiq tad-dfin u tal-kremazzjonijiet.
- Irrieżamina l-pjanijiet nazzjonali ta' kontinġenza ċivili għall-kapaċità ta' zieda f'daqqa sabiex jiġu mmaniġġati l-iġsma mejtin bl-għan li tivverifika l-applikabbiltà attwali tagħhom f'każ li tinqabeż il-kapaċità attwali ta' mmaniġġar tal-iġsma mejtin. Minbarra li tiffoka fuq il-faċilitajiet ta' ħżin, indirizza wkoll l-istrutturi organizzazzjonali involuti fis-servizzi ta' tifkira, ta' dfin u ta' kremazzjonijiet sabiex jitnaqqas id-dewmien bejn il-ħin tal-mewt u d-dfin/il-kremazzjoni.
- Identifika gruppi professjonali ewlenin fi ħdan u barra s-sistema tal-kura tas-saħħa li huma involuti fl-immaniġġar ta' iġsma mejtin. Minbarra l-persunal fil-qasam tal-kura tas-saħħa, dan jista' jinkludi kura primarja, persunal tal-kamra mortwarja, aġenziji tal-funerali, servizzi tat-trasport, rappreżentanti reliġjużi, u strutturi organizzazzjonali li jwettqu d-dfin jew il-kremazzjonijiet. Żgura li huma jkunu jafu kif jaċċessaw ir-rakkomandazzjonijiet uffiċjali attwali. Ivvoluta l-ħtieġa ta' PPE għal kull wieħed minn dawn il-gruppi; jekk jiġi pprovdut PPE, żgura li jingħata taħriġ adegwat dwar l-użu tiegħu.
- Peress li l-prattiki għall-indukrar tal-persuni deċeduti jvarjaw skont il-kuntest lokali, kulturali u reliġjuż, ikkonsulta mal-partijiet ikkonċernati, b'mod partikolari r-rappreżentanti reliġjużi, sabiex tiżgura li t-tibdiliet fil-prattika standard ikunu aċċettabbli. Konverżazzjoni trasparenti ma' tali mexxejja tas-soċjetà x'aktarx li tkun essenzjali sabiex tinzamm il-fiduċja bejn l-awtoritajiet u l-komunità.

Preparazzjoni fil-post tal-mewt

L-aħħar riti (l-indukrar wara l-mewt)

"L-aħħar riti" tirreferi għat-tnejn tal-persuna deċeduta direttament wara l-mewt u qabel it-trasport. Il-gruppi li sikwit ikunu involuti f'din l-attività jistgħu jinkludu l-persunal fil-qasam tal-kura tas-saħħa, il-familja/viżużi u l-uffiċjali reliġjużi. Ir-riskji ta' trażmissjoni matul l-aħħar riti huma primarjament relatati ma' kuntatt dirett mal-fdalijiet tal-bniedem jew mal-fluwidi tal-gisem fejn il-virus ikun preżenti, jew permezz ta' fomiti jew superfiċji kkontaminati fil-post tal-indukrar tal-persuna deċeduta.

- Il-preparazzjonijiet standard u mhux invażivi tal-ġisem matul l-aħħar riti, bħall-imxit, it-tindif u l-ħasil, jistgħu jitwettqu bl-użu ta' prekawzjonijiet standard u PPE li jipprevjenu t-trażmissjoni permezz ta' kuntatt dirett. Ir-rekwiziti minimi jinkludu ingwanti u ġagaga rezistenti għall-ilma bil-komma twila.
- Jekk persuni li ma jkunux imħarrġa fl-użu ta' prekawzjonijiet standard u ta' PPE jippartecipaw b'mod attiv f'dawn l-aħħar riti billi jmissu l-ġisem (eż. il-familja, il-viżużi u l-uffiċjali reliġjużi), il-persunal irid jiżgura li dawn jirċievu appoġġ f'dan. F'każ ta' disponibiltà limitata ta' PPE jew ta' nuqqas ta' persunal sabiex jissorvelja lill-viżitaturi fl-użu tagħhom tal-PPE, ikkunsidra li tillimita l-involviment fiżiku dirett tal-persunal mhux tal-kura tas-saħħa sa fejn dan ikun aċċettabbli.

It-tnejn għat-trasport

- Jenħtieġ li l-persunal responsabbli għat-tgeżwir tal-iġsma qabel ma jiġu ttrasportati jilbes il-PPE xieraq sabiex inaqqas kemm jista' jkun l-esponiment għal-fluwidi infettati tal-ġisem, għall-oġġetti kkontaminati u għal superfiċji ambjentali kkontaminati oħra. Is-sett issuġġerit ta' PPE għall-persunal responsabbli għat-tqegħid f'boroz/għat-tgeżwir tal-iġsma huwa ingwanti u ġagaga rezistenti għall-ilma bil-komma twila.

Tindif ambjentali u mmaniġġar tal-iskart fil-post tal-mewt

- Huwa rakkomandat li jsir tindif regolari segwit minn diżinfazzjoni. Jenħtieġ li l-persunal tat-tindif juża diżinfettanti tal-isptar attivi kontra l-virus. Jekk ikun hemm nuqqas ta' diżinfettanti tal-isptar, id-dekontaminazzjoni tista' ssir b' 0.1 % ipoklorit tas-sodju (dilwizzjoni ta' 1:50 jekk jintuża l-bliċ komuni b'konċentrazzjoni inizjali ta' 5 %) wara t-tindif b'deterġent newtrali, għalkemm ma hemm l-ebda *data* disponibbli dwar l-effikaċja ta' dan l-approċċ kontra s-SARS-CoV-2 [9]. Jekk superfiċje x'aktarx li ssirilha ħsara mill-ipoklorit tas-sodju, alternattiva tkun li jintuża deterġent newtrali, segwit minn konċentrazzjoni ta' 70 % etanol.
- Jenħtieġ li l-iskart jiġi ttrattat bħala skart kliniku infettiv tal-Kategorija B (UN3291) [10] u jiġi ttrattat f'konformità mal-politiki dwar il-faċilitajiet tal-kura tas-saħħa u mar-regolamenti lokali.
- Minbarra r-rakkomandazzjonijiet ta' hawn fuq, jenħtieġ li l-persunal tat-tindif u tal-immaniġġar tal-iskart jilbes il-PPE xieraq: maskra kirurġika, ingwanti, gogils u ġagaga [11].

Kunsiderazzjonijiet għal imwiet fil-komunità

Għalkemm il-maġġoranza tal-imwiet mill-COVID-19 seħħew fi sptarijiet, u r-riskju ta' trażmissjoni mill-persuna deċeduta x'aktarx li huwa baxx, jenħtieġ li l-awtoritajiet li jimmaniġġaw l-iġsma mejta fil-komunità, bħall-persunal tal-ambulanzi, il-pulizija u t-tobba tal-familja, ikollhom aċċess għall-PPE. Dan huwa partikolarment importanti jekk ikollhom raġuni għaliex jissuspettaw li l-mewta kienet każ tal-COVID-19.

Trasport mill-post tal-mewt għal sit tal-ħżin tal-iġsma

- Jenħtieġ li l-kuntatt dirett mal-fdalijiet tal-bniedem jew mal-fluwidi tal-ġisem ikun minimizzat matul it-trasport tal-ġisem mill-post tal-mewt u matul ir-riċevuta fis-siti magħżula għall-ħżin tal-iġsma.
- Jenħtieġ li daww f'kuntatt mal-ġisem imgeżwer jilbsu l-PPE xieraq sabiex inaqqas kemm jista' jkun l-esponiment għall-fluwidi infettati tal-ġisem, għall-oġġetti kkontaminati u għal superfiċji ambjentali kkontaminati oħra. Is-sett issuġġerit ta' PPE huwa ingwanti u ġagaga rezistenti għall-ilma bil-komma twila.

Ħażna u preparazzjoni tal-ġisem qabel id-dfin/il-kremazzjoni

- It-tnejn u/jew il-preparazzjoni tal-ġisem għaž-zjara u/jew għall-funeral jistgħu jitwettqu billi jintużaw prekawzjonijiet u PPE standard u xierqa sabiex tiġi evitata t-trażmissjoni permezz ta' kuntatt dirett. Ir-rekwiziti minimi jinkludu ingwanti u ġagaga rezistenti għall-ilma bil-komma twila.
- Il-persuna deċeduta tista' ssirilha zjara mill-viżużi. Jekk il-viżużi jew ir-rappreżentanti reliġjużi jkunni ser imissu l-ġisem, jenħtieġ li jintużaw il-prekawzjonijiet u l-PPE standard li jipprevjenu t-trażmissjoni permezz ta' kuntatt dirett. Ir-rekwiziti minimi jinkludu ingwanti u ġagaga rezistenti għall-ilma bil-komma twila. Il-persunal irid jiżgura li daww li l-viżużi jirċievu l-għajjnuna fl-użu xieraq tal-PPE. F'każ ta' disponibiltà limitata ta' PPE jew ta' nuqqas ta' persunal sabiex jissorvelja lill-viżitaturi, ikkunsidra li tillimita l-mess waqt iż-zjara.

- Jekk ikunu meħtieġa eżaminazzjonijiet post-mortem, jekk ikun possibbli jenħtieġ li jiġu evitati proċeduri li jiġġeneraw l-aerosols, inkluż l-użu ta' għodod motorizzati b'tidwir rapidu. Jekk il-ġenerazzjoni tal-aerosols tkun probabbli (pereżempju jekk jintużaw għodod motorizzati), jenħtieġ li jintuża l-PPE xieraq.
- L-ibbalzmar jista' jitwettaq bl-użu ta' prekawzjonijiet u ta' PPE standard sabiex tiġi evitata t-trażmissjoni permezz ta' kuntatt dirett. Ir-rekwiżiti minimi jinkludu ingwanti u ġagaga rezistenti għall-ilma bil-komma twila.

Dfin/kremazzjoni

- Il-persuni deċeduti ssuspettati jew ikkonfermati li kellhom il-COVID-19 jistgħu jindifnu jew jiġu kkremati b'has-soltu.

Awtur li kkontribwixxew (f'ordni alfabetiku)

Liselotte Diaz Högberg, Orlando Cenciarelli, Pete Kinross, John Kinsman, Diamantis Plachouras

Referenzi

1. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Rapid risk assessment: Outbreak of novel coronavirus disease 2019 (COVID-19): increased transmission globally – sixth update. Stockholm: ECDC; 2020. Available from: [Url to be updated 12/03/2020](#).
2. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Infection prevention and control for COVID-19 in healthcare settings. Stockholm: ECDC; 2020. Available from: <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-infection-prevention-and-control-healthcare-settings-march-2020.pdf>.
3. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Guidance for wearing and removing personal protective equipment in healthcare settings for the care of patients with suspected or confirmed COVID-19 2020 [cited 2020 8 March]. Stockholm: ECDC; 2020. Available from: <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/guidance-wearing-and-removing-personal-protective-equipment-healthcare-settings>.
4. World Health Organization (WHO). Infection prevention and control of epidemic-and pandemic prone acute respiratory infections in health care. Geneva: WHO; 2014 [17 January 2020]. Available from: https://www.who.int/csr/bioriskreduction/infection_control/publication/en/.
5. Wang W, Xu Y, Gao R, Lu R, Han K, Wu G, et al. Detection of SARS-CoV-2 in different types of clinical specimens. JAMA. 2020.
6. World Health Organization (WHO). Report of the WHO–China Joint mission on coronavirus disease 2019 (COVID-19) 2020. Geneva: WHO; 2020. Available from: <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf>.
7. van Doremalen N, Bushmaker T, Morris D, Holbrook M, Gamble A, Williamson B, et al. Aerosol and surface stability of HCoV-19 (SARS-CoV-2) compared to SARS-CoV-1. medRxiv. 2020.
8. World Health Organization (WHO). Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 29. Geneva: WHO; 2020. [cited 2020 24 February]. Available from: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200219-sitrep-30-covid-19.pdf?sfvrsn=6e50645_2.
9. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Interim guidance for environmental cleaning in non-healthcare facilities exposed to SARS-CoV-2 2020. Stockholm: ECDC; 2020. Available from: <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/coronavirus-SARS-CoV-2-guidance-environmental-cleaning-non-healthcare-facilities.pdf>
10. World Health Organization (WHO). Guidance on regulations for the transport of infectious substances 2013–2014. Geneva: WHO; 2012. Available from: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/78075/WHO_HSE_GCR_2012.12_eng.pdf?sequence=1.
11. World Health Organization (WHO). Rational use of personal protective equipment for coronavirus disease 2019 (COVID-19). Geneva: WHO; 2020 [updated 27 February 2020]. Available from: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331215/WHO-2019-nCov-IPCPE_use-2020.1-eng.pdf.